

УДК 630.15

РАТИЧНІ В УМОВАХ НПП «СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ»

Коханець М. І., Хоєцький П. Б.

ВСТУП. ХАРАКТЕРИСТИКА МІСЦЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Національний природний парк «Сколівські Бескиди» організований в 1999 р. з метою збереження ландшафтів західної частини Українських Карпат з типовими та унікальними природними комплексами, що мають важливе природоохоронне, екологічне, рекреаційне значення, в межах Дрогобицького, Сколівського і Турківського районів Львівської області у басейнах р. Стрий та її притоки Опір. За фізико-географічним районуванням парк розташований в межах районів Верхньодністровських та Сколівських Бескид, займає північні макросхили останніх з абсолютними висотами від 600 до 1200 м. Основні хребти простягаються з північного заходу на південний схід і розчленовані на окремі вершини верхів'ями численних потоків.

Клімат парку м'який, помірно теплий і вологий. Зима з частими відлигами при температурі від 0 до +5⁰С. Тривалість вегетаційного періоду становить 180 днів. Середня температура січня – –4–6⁰С, липня – +15–18⁰С при максимальній – +30⁰С і мінімальній – –31⁰С. Опадів випадає 800–1100 мм на рік. Середня висота снігового покриву становить біля 40 см.

На території парку збереглися рештки природних високопродуктивних і біологічно стійких деревостанів – вікові чисті букові ліси природного походження, еталонні смерекові і ялицеві ліси. Багатий і різноманітний видовий склад фауни у Сколівських Бескидах. Вивчення видового складу, систематичні спостереження за життєдіяльністю фауни нами проводяться з 2000 р. На сьогодні достовірно встановлено існування в угіддях парку із хребетних 14 видів риб, 7 видів земноводних, 6 видів плазунів, понад 130 видів птахів, 48 – ссавців.

РАТИЧНІ НА ТЕРИТОРІЇ НПП

Із ратичних на території парку поширені чотири види: зубр (*Bison bonasus* L.), олень благородний (*Cervus elaphus* L.), козуля (*Capreolus capreolus* L.), дика свиня (*Sus scrofa* L.). Стаціональне поширення, життєдіяльність ратичних вивчалось протягом 2000–2003 рр. Динаміку трапляння ратичних наведено за результатами спостережень 2001 р.

Олені. Трапляння оленів в угіддях парку проаналізовано на основі матеріалів по трьох егерських обходах (два егерські обходи Майданського лісництва, один – Крушельницького лісництва). Результати подано в таблиці 1.

Як видно з таблиці, протягом 2001 р. зареєстровано 103 зустрічі з оленями, понад 60 % від загальної кількості у зимово-весняний період. Влітку зареєстровано

понад 23 % зустрічей, найменше восени – 16 %. Найчастіше групами олені трапляються у зимово-весняний період, найменш чисельними є стада влітку.

Таблиця 1

Трапляння оленя в угіддях НПП “Сколівські Бескиди”

Сезон	Кількість особин в стаді															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Зима	3	5	2	3	3	3	4	1	2	1	1	1	–	1	–	1
Весна	8	9	4	2	4	2	1	2	–	–	–	–	–	–	–	–
Літо	10	10	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Осінь	7	5	2	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Половина (55 %) від зустрінутих оленів були чисельністю 1–2 особини.

У весняно-літній період більшість оленів тримається високо в горах (верхній лісовий пояс), зимові стації визначаються наявністю і доступністю кормів. Зимом з невисоким сніговим покривом олені займають ті ж стації, що і літом. В зимі, з глибоким сніговим покривом, опускаються в нижній лісовий пояс гір, концентруються в річкових долинах, де тримаються до закінчення зими. Вперше голос оленя восени під час гону зареєстровано 10 вересня в Крушельницькому лісництві. В угіддях Майданського лісництва вперше зареєстровано риковище оленя 16 вересня. Протягом 29 і 30 вересня в угіддях цього лісництва на риковищах зареєстровано 15 оленів самців.

Обліками встановлено, що чисельність оленя благородного за роки існування парку коливалася в межах 400–440 особин, щільність на 1000 га становила 8,6–9,4 особин. Значно менша популяція козулі, в угіддях парку зареєстровано 230–270 особин, щільність 4,9–5,8 голів. Козуля поширена по всій території парку. Найчастіше зустрічається на вирубках 3–5-річного віку, в розріджених деревостанах з чагарниками, сінокосах, галявинах, узліссях.

Козулі. Протягом 2001 р. в трьох обходах зареєстровано 51 випадок зустрічі з козулями. Трапляння по сезонах наступне: зима – 14 випадків, весна та літо – по 12, восени – 13 випадків. Як видно з таблиці 2, трапляння 1–2 особин козулі в угіддях становить 67 % від загальної кількості зустрічей із тваринами. Найбільша кількість особин у стаді спостерігається, як у випадку з оленями, в зимово-весняний період.

Таблиця 2

Трапляння козулі в угіддях НПП “Сколівські Бескиди”

Сезон	Кількість особин у стаді				
	1	2	3	4	5
Зима	1	6	4	1	2
Весна	5	4	1	1	1
Літо	6	3	2	1	–
Осінь	4	5	4	–	–

Свиня. Чисельність дикої свині в угіддях парку є незначною, тому зареєстровано невелику кількість зустрічей: у зимовий період – 5 випадків, а загалом протягом року всього 11 випадків. Щільність виду становить 1,3 особини на

1000 га угідь. Постійними стаціями дикої свині є глухі ділянки букових і ялинових лісів. Вертикальні міграції спостерігаються весною. Восени, до початку зими більша частина популяції концентрується в нижньому лісовому поясі, в міжгірських річкових долинах, а весною і літом – у верхньому поясі поблизу струмків з берегами, які заросли чагарниками, травами (кропива, щавель та ін.).

Зубр. В Сколівські Besкиди зубрів завезено із Біловезької пущі в травні 1965 р. Найбільша чисельність виду реєструвалася в середині 90^х років, на початок ХХІ ст. їх залишилося 10 особин. У весняно-осінній період зубри освоюють угіддя Майданського, Крушельницького, Завадківського, заходять в сусідні угіддя Зубрицького лісництва (Турківський ДЛГ). При появі снігу зимовими стаціями тварин є південні схили хребта Росохацькі Полонини [1, 2].

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СТАН ПОПУЛЯЦІЙ РАТИЧНИХ

Бракон'єри. На чисельність ратичних впливають погодні умови, хижаки, бракон'єрство [3, 4]. Зимом 2002 р. егерською службою затримано трьох жителів с. Багнувате, які в угіддях парку добули оленя. Ще один випадок бракон'єрства мав місце в березні 2003 р. Порушник затриманий, вилучено рушницю, ним сплачено штраф в розмірі 860 грн.

Корми. Є відомості про загибель зубрів в зимовий період внаслідок нестачі кормів у зв'язку з високим сніговим покривом. В січні 2003 р. в угіддях Завадківського лісництва виявлено мертвого зубра, проведена ветеринарна експертиза. Звір віком понад 20 р. і вагою понад 400 кг був виснажений, виявлено закупорку та запалення книжки, гіпертрофію серця, хронічну катаральну бронхопневмонію.

Хижаки. Природними ворогами ратичних є ведмідь, вовк, рись. Єгерями реєструвалися поодинокі безуспішні випадки переслідування ведмедем зубрів ранньою весною. В кінці серпня 2003 р. біля с. Головеско ведмідь добув свійську корову з телям. Випадків загибелі зубрів від вовків не виявлено.

Вовк. Кількісний облік вовка значно ускладнюється у зв'язку з біоекологічними особливостями звіра. Матеріали з чисельності хижака збиралися різними методами: вистежуванням, опитуванням, візуальними спостереженнями звіра та слідів його життєдіяльності. Чисельність вовків в останні роки в Сколівських Besкидах невелика. Загалом, на території парку популяція вовка оцінюється приблизно в 10–14 особин. Протягом 2001 р. в угіддях Майданського лісництва виявлено 27 випадків життєдіяльності вовків. В основному реєструвалися сліди життєдіяльності одиноких вовків (18 випадків).

Основними стаціями життєдіяльності хижака є урочища Качанів, Слобода, Семенів та Вільхів. Ці урочища віддалені від населених пунктів, тут менший фактор турбування. Від урочища Слобода зграя із трьох вовків переходить на хребет Росохацькі Полонини. Найчастіше зграя реєструвалася, за межами території парку, в угіддях Сколівського військового лісгоспу. За роки існування парку не виявлено жодного випадку розмноження вовків в межах парку. В червні 2000 р. в суміжних угіддях Росохацького міжгосподарського лісництва егерською охороною добуто вовчєня, вовчиці і ще трьом малютам вдалося втекти.

В червні 2001 р. в цього ж лісництва біля потоку знайдено двох малих вовчєнат, ймовірно нора була зруйнована водою. В серпні 2003 р. знову в сусідніх угіддях (Ільницьке лісництво, Турківський ДЛГ) зареєстровано виття дорослих і малят вовків. Встановлено (стежкуванням, опитуванням), що територія двох інших вовків обмежувалася угіддями Майданського, Бутивлянського та Крушельницького лісництв. Із угідь Майданського лісництва, їх шлях, як правило, пролягав в угіддя Бутивлянського лісництва, надалі в напрямку с. Дубина, підходили до с. Корчин, заходили в міжколгоспні ліси, які межують із угіддями Крушельницького лісництва. Свої володіння вони обходили за 7–9 діб, тільки в 2002 р. їх не було з 23 жовтня по 24 листопада.

В грудні 2002 р. добуто одного вовка, а в січні 2003 р. поранено іншого. Ймовірно, що саме цим вовком в с. Корчин в січні 2003 р. був добутий собака. Два випадки нападу вовків на собак зареєстровані зимою 1999 р. в с. Росохач. В літній період видовий склад кормів в живленні вовків значно збільшується. В екскрементах хижаків нами виявлено крім шерсті ратичних (олєня, козулі), залишки птахів (горобцеподібні), жуків, зовнішній покрив плазунів. Територіальний розподіл інших груп вовків достовірно не встановлено.

Рись. Чисельність рисі в угіддях парку становить 15–20 особин. Встановлено, що не тільки в зимовий період вовк в пошуках поживи заходить в село, але й рись. Зимою 2001 р. хижак навідувався в с. Корчин і добував кроликів. Неодноразово реєструвалося переслідування козулі хижакіом в угіддях парку.

ВИСНОВКИ

Отже, із ратичних видів найчисельнішим в угіддях парку є олень благородний, найменш – зубр. Найбільші стада ратичних зареєстровані у зимово-весняний період. Основними чинниками, які впливають на чисельність популяції зубра, олєня, козулі, дикої свині в умовах НПП “Сколівські Бєскиди” є погодні умови, хижакі, браконьєрство.

Список літератури

1. Хоєцький П. Стан популяції зубра (*Bison bonasus L.*) в Сколівських Бєскидах // Вісник Львів. ун-ту. Серія біологічна, 2003. – В. 32. – С. 128–133.
2. Хоєцький П.Б. Про міграції зубра ча Росохацьких Полонинах / Науковий вісник. 36. науково-техн. праць. – Львів: УкрДЛТУ, 2002. – В. 12.3. – С. 83–86.
3. Бандєрич В.Я., Хоєцький П.Б. Охотничьи звери НПП “Сколевские Бєскиды” / Экология. Наука, образование, воспитание. – Брянск: БГИТА, 2001. – В. 2. – С. 20–21.
4. Хоєцький П.Б. До питання про стан популяції вовка в Україні / Матер. Школи-семінару “Великі хижі ссавці України та прилеглих країн”, – 2001. – В. 4. – С. 43–44.

Поступила в редакцію 13.04.2004 г.